

HOLTZER PÉTER

Az öngondoskodás stratégiai megközelítésben

A 2007-ben felállított Nyugdíj és Időskor Kerekasztal nemrégiben tette közzé a tevékenységéről szóló összefoglalót.¹ Ebben elemezte az eljövendő évtizedekben követhető nyugdíjrendszereket, és gazdasági-társadalmi hatástanulmányban vizsgálta az egyes opciók lehetséges következményeit. Az elemzésből egyértelműen kiviláglik, hogy az egyéni öngondoskodás szerepének elkerülhetetlenül növekednie kell. Ugyanakkor az intézményi felépítés és a hosszú távú megtakarítások ösztönzése az elmúlt két évtizedben számos ad hoc változást mutatott, a rendszer nem koherens, a hosszú távú megtakarítások szintje alacsony; jellemzően azok részesülnek adókedvezményben, akik kevésbé szorulnak rá, míg azok, akik később alacsony állami nyugdíjra számíthatnak, kimaradnak a kedvezményes nyugdíjcélú megtakarítások rendszerből. A cikkben összefoglaljuk az öngondoskodásnak a kerekasztal vizsgálataiból kirajzolódó perspektíváit. Elemezzük a nyugdíjcélú megtakarítások alacsony szintjének néhány okát, valamint javaslatokat teszünk arra, milyen teendői lennének az államnak, hogy ez a helyzet változzék. Röviden érintjük az egyén szerepét, majd számba vesszük egy lehetséges koherens megtakarítási- és ösztönzőrendszer elemeit. Kiemeljük egy bölcsen meghatározott default portfólió fontosságát. Végül a pénzügyi közvetítők feladatairól, felelősségéről és fontosságáról ejtünk szót, valamint arról, milyen módon képzelhető el az állam és az öngondoskodásért felelős egyén együttműködése.

1. BEVEZETÉS

A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal 2007–2009 között megkísérelte meghatározni azokat a fő opciókat, amelyek mentén gondolkodni lehet a következő évtizedek hazai nyugdíjrendszeréről. Elvégeztük több lehetséges irány társadalmi és gazdasági hatásvizsgálatát, elsősorban azt elemezve, hogy bizonyos döntéseknek, értékválasztásoknak milyen hatásai lehetnek egyes fontos mutatókra, a nyugdíjak szintjére, eloszlására, a járulékokra, a teljes nyugdíjkiadásokra, a hiány alakulására, a rendszerből kiesők számára és azokra, akiknek nagyon alacsony lesz a járandósága.

A kerekasztal számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, amelyeket összefoglal a 2009 végén elektronikus, 2010 elején nyomtatott formában elkészült jelentés. Folytattunk vitát az előtakarékosági kérdésekről is, de erről végül a testület nem fogadott el anyagot a munkáját lezáró jelentésbe. Ugyanakkor ezt írtuk a jelentés előszavában:

„(...) nem tárgyaljuk részletesen az önkéntes nyugdíj-előtakarékoság kérdéseit. Ez a téma kétségtelenül igen fontos, a hatásvizsgálat alapján is jól látszik, hogy szerepének a jövőben nőnie kell, ha további adósság felhalmozása és/vagy magas mértékű járulékok/adók

¹ http://nyugdij.magyarorszagholnap.hu/images/Nyugdij_kerekasztal_jelentes.pdf, illetve Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal tevékenységéről, Budapest, 2010

beszedése nélkül kívánunk elérni egy elfogadható mértékű, teljes nyugdíjhelyettesítést. Vizsgált paradigmáink között van olyan is, amely az időskori jövedelmek forrásának nagy részét ide helyezné át. Az öngondoskodás eszköztárával kapcsolatban az elmúlt húsz évben nem alakult ki egységes megközelítés Magyarországon, a szabályozók, az adókörnyezet ad hoc módon változnak szinte évről évre, kiszámíthatatlanul, a stabilitás jeleit nélkülözve. Javasoljuk, hogy a jelentésben leírtakat is figyelembe véve, a döntéshozók először alakítsanak ki egy világos képet arról, hogy a kötelező rendszereken kívüli előtakarékoságnak milyen stratégiai szerepe legyen a jövőben. Ehhez kell azután igazítani az intézményrendszert, az eszközöket, a kedvezményrendszert – ezt világos, átlátható módon kell bemutatni, és azután tartósan változtatlanul kell hagyni. Ellenkező esetben már középtávon is még nehezebb helyzetbe hozzuk nyugdíjrendszerünket.”

A mostani írás első részében bemutatjuk a hatásvizsgálat néhány kiemelt megállapítását. A második rész arról szól, hogy az öngondoskodás szempontjából mindebből mi következik: mi az egyén, az állam és a pénzügyi közvetítői szektor feladata, felelőssége, és merre lehetnek a kitörési pontok a mai helyzethez képest.

2. TANULSÁGOK A NYUGDÍJ KERESZTAL MUNKÁJÁBÓL

Elsőként röviden bemutatjuk azokat a nyugdíjrendszer-opciókat, amelyek a kereszttal hatásvizsgálatának tárgyai voltak. Ez az írás nem ezeket kívánja érdemben tárgyalni, de az alábbi ábrák pontos értelmezéséhez ez elengedhetetlen.

Öt, jellegében eltérő paradigmát vizsgáltunk. Ezek közül az első abban különbözik a jelenlegitől, hogy a tb-pillér belső logikáját a pontrendszer veszi át, egyebekben – kötelező munkanyugdíjra alapul; első és második pilléres vegyes rendszer; alap- vagy minimumnyugdíj hiánya – változatlan. A másodikban a pontrendszer mellett már megjelenik egy rezidensi jogon mindenkinek járó alapnyugdíjjelem is. A harmadik vizsgált paradigma a névleges egyéni számlás (NDC) rendszer, amely idősebb (a modellben 70 éves) kortól tartalmazza, hogy a minimumnyugdíjra egészítsék ki azoknak a járandóságát, akiknek az egyébként nem érne el ezt a szintet. A negyedik változatban távlatilag megszűnik a felosztó-kirovó elem, és csak a tőkésített pillér marad fenn (az átmenet során az első pillér működése itt is NDC-elvű, és itt is belép a kiegészítés a minimumnyugdíjra). Végül az ötödik változatban távlatilag teljesen megszűnik a kötelező munkanyugdíjjelem (mind az első, mind a második pillér), és kizárólag egy általános rezidensi alapnyugdíj marad fenn. Mindegyiket kiegészítik az önkéntes megtakarítások, ennek szerepe értelemszerűen az utolsó változatban a legnagyobb.

1. ábra

A hatásvizsgált paradigmák osztályozása

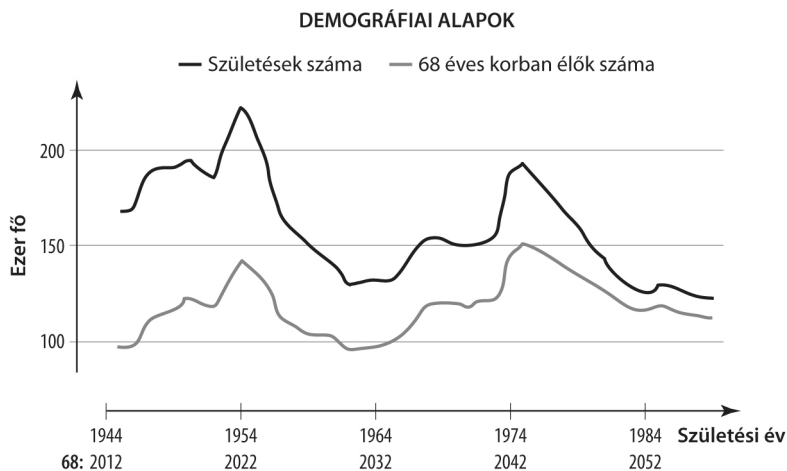
1. táblázat

A hatásvizsgált paradigmák összetevői

A hatásvizsgált paradigmaváltozatok		<i>NYpont</i>	<i>NYp+a</i>	<i>NYndc</i>	<i>NDCtcki</i>	<i>CSAKa</i>
alapnyugdíj	alanyi		X			X
	rászorultsági (minimumnyugdíj)			(x)	(x)	
tb-munkanyugdíj	pontrendszeres	X	X			
	névleges egyéni számlás			X		
magánnyugdíj		(x)	(x)	(x)	X	

Bármelyik változatban gondolkozunk is, mindegyik beágyazódik a demográfiai és foglalkoztatottsági háttérbe, attól nem függetleníthetjük az összképet. A következő ábrán egyszerre látjuk a születések számának hullámozását, a Ratkó-generáció és az ő gyermekeik (a „visszhang”) belépését, illetve azt, hogy a várható élettartam is folyamatosan nő. Emiatt, míg a hetvenes években született „visszhang” lélekszáma elmaradt a szüleikétől, mégis, amikor ők nyugdíjba mennek a 2040-es években, létszámuk 68 éves korukban magasabb, mint azoké, akik a most előttünk álló évtizedben vonulnak ki az aktív korosztályból. A Ratkó-korosztály gyermekei tehát nagyobb nyomást fognak helyezni a nyugdíjrendszerre. Ugyancsak láthatjuk azt, hogy az előttünk álló évtizedekben szinte végig magasabb lesz a 68 évesek száma, mint ma – arányuk pedig az alacsony gyermekszám miatt még inkább nő.

A születések és a 68 éves korban élők számának alakulása az 1944–1989 között született évfázatokban

A kerekasztal jelentése definiálta a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás alapja (NHA) mérőszámot: egy évi teljes jogszerezés az átlagkereset mentén 1 NHA-t ér. Rövidebb jogszerezés egy adott éven belül, vagy az átlagkeresetnél alacsonyabb bér egynél kevesebb NHA-t jelent, magasabb bér többet. Valójában a jól ismert „pont” fogalmáról beszélünk, amelyet a jelentésben azért nem használunk a keveredések elkerülése érdekében, mert több pontrendszeres paradigmát is definiáltunk, azok azonban némely jellemzőjükben eltérnek egymástól. Azt szoktuk tipikusnak tekinteni, ha valaki 40 évig dolgozik, és minden évben az átlagkeresetet keresi. Ekkor neki 40 NHA-ja lenne. Fontosnak tartottuk világosan bemutatni azt is, hogy ez egyáltalán nem tipikus, épp ellenkezőleg.

A 2. táblázat legutolsó sorának „NHA” elemével érdemes kezdeni. Vizsgálatunk az 1954 és 1989 közötti 36 évfázatra terjed ki, abból az egyszerű okból, hogy a legidősebbek még, a legfiatalabbak – jellemzően, többségében – már bent vannak a munkaerőpiacon, így van róluk ismeretünk. Ennek a populációnak 60 éves korában az átlagosan megszerzett NHA-ja mindössze 28. Ráadásul ezen átlagos szám alatt van közel kétharmaduk, míg 35%-uk esetében ennél magasabb ez az érték. Ez jól mutatja, hogy a megszerzett 40 NHA egyáltalán nem tipikus (még ha a 60 évnél valamivel magasabb is az az életkor, ahol a 40 év szolgálati viszony reálisan elérhető a felsőoktatás miatt). Azt is láthatjuk, hogy átlagosan kevesebb, mint 33 szolgálati évet szereznek 60 éves korukig, ami nem azt jelenti, hogy 27 évesen állnak jellemzően munkába, hanem hogy a többnyire 18–24 évesen megkezdett munkaerőpiaci pálya nem lesz folyamatos.

2. táblázat

A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás alapja (NHA) 60 éves korban

	Szolgálati évek száma	NHA	Átlag alattiak (%)	Átlag felettiak (%)
<i>Csak tb-tagok</i>				
Alfa	37,0	27,2	66,6	33,4
Béta	31,8	18,3	85,3	14,6
Gamma	26,6	15,1	90,1	9,9
Átlag	33,1	21,9	77,3	22,7
<i>Magánpénztári tagok</i>				
Alfa	35,9	37,0	50,0	50,0
Béta	30,0	28,8	56,6	42,5
Gamma	27,1	19,5	83,0	17,0
Átlag	32,7	32,0	56,1	43,9
<i>Összesen</i>				
Alfa	36,4	33,0	56,7	43,3
Béta	30,5	25,7	64,4	34,4
Gamma	26,8	16,6	87,7	12,3
Átlag	32,8	27,9	64,7	35,3

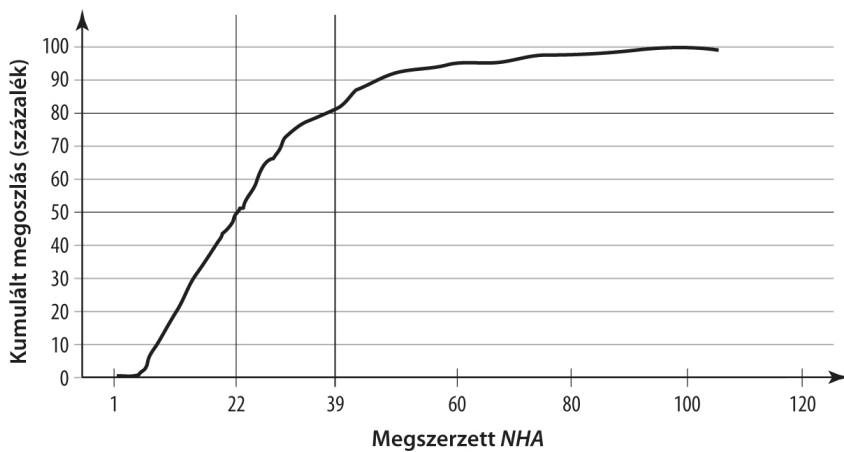
Kétféle bontás fontos még – és ez érdemleges tanulság lesz majd, amikor az öngondoskodásra, az előtakarékosági rendszerek ösztönzési elemeire, azok célzási pontosságára térünk vissza a későbbiekben. Az egyik csoportosítás az úgynevezett „alfák”, „béták” és „gammák”, akik – az *Augusztinovics Mária* által bevezetett fogalmakkal – az év minden napján, egyik napján sem, vagy a két véglet között rendelkeznek munkaviszonnyal (ez utóbbiakat tovább szokás és lehet bontani, de ezt most nem tesszük meg). Nem meglepő módon azt látjuk, hogy a munkaerő-piaci helyzet szempontjából szerencsésebb alfák NHA-ja 60 éves korban 33, amely 5-tel meghaladja az átlagot, és szolgálati éveik száma is magas (náluk nagy többségben lehetnek a felsőfokú végzettséggel, majd folyamatos munkaviszonnyal rendelkezők). A másik véglet a munkaerő-piacról erősen kiszoruló gammák, akik nagyon kevés NHA-t és szolgálati évet szereznek.

Érdekes és tanulságos az eltérés a csak tb-tagok és a vegyes rendszerbe befizetők között. Míg megszerzett szolgálati éveik nem térnek el érdemben, NHA-juk között 50%-os a különbség. Ez azt mutatja, hogy részben létrejött egy „önselektáció” (a magasabb jövedelműek és iskolázottabbak léptek át önkéntes választással a vegyes rendszerbe), másrészt a kötelezés miatt a bekerülő pályakezdők is eltolják a vegyes rendszer tagságát a fiatalabbak és így magasabban képzetebbek irányába. Itt érdemes megemlítenünk, hogy a kerekasztal számításaiban a felsőoktatási expanzió és a magasabb képzettség automatikusan magasabb foglalkoztatáshoz vezet, amely nem biztos, hogy ennyire egyértelmű lesz a következő évtizedekben, de a modellezésben csak ezzel a feltételezéssel tudunk élni.

Összességében tehát: átlagosan sem lesz túlzottan magas a megszerzett jogosultság, és azon belül igen erős a szóródás. Láthatjuk, hogy a népesség fele legfeljebb 22 NHA-t szerez 60 éves koráig, és a „bűvös” 40 fölé kevesebb, mint 20 százalékuk jut el.

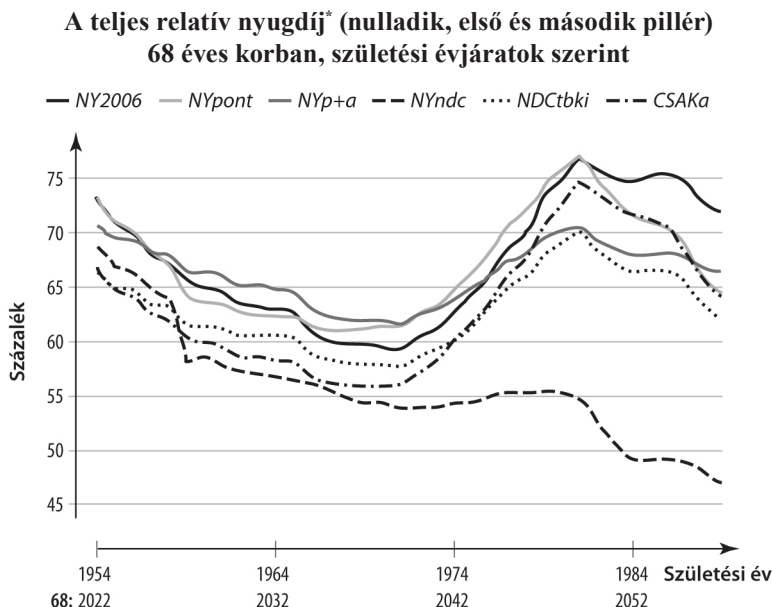
3. ábra

A nyugdíjasok létszámmegoszlása a 60 éves korban szerzett NHA szerint

Érdekes mindezek után kétféle megközelítésben vizsgálni a relatív nyugdíjak (az adott évi nettó átlagkeresetek arányában számított nyugdíjak) alakulását a kerekasztal által vizsgált paradigmák esetében: születési évjáratok, illetve a megszerzett NHA-k szerint (ez utóbbi az összes születési évjárat összességében értendő). Modellünk előrebecslései szerint a paradigmák – egy kivétellel – hasonló pályát írnak le: az 1970 körül születettek 68 éves korban számított relatív nyugdíja (2040 körül) a legalacsonyabb 55-60 százalékos szinttel, majd ez ismét megnövekszik az 1980 körül születettek esetében 2050 körül 70-75 százalékra. Ennek okai között szerepelhet az az előbb már említett feltételezés, hogy a hetvenes évek közepén születetteket először elérő, nagymértékű felsőoktatási expanzió és a folyamatosan növekvő képzettség magasabb munkaerő-piaci státuszokba vezet. Ugyancsak egyre inkább meghatározzák a számítást a magánpénztári hozamok (hiszen a fiatalabb évjáratok már mind vegyes rendszerbeli tagok), amelyekre a még hosszú felhalmozási idővel rendelkezőkre vonatkozóan éves átlagban 5 százalékos reálhozammal, míg a közvetlenül nyugdíj előtt állókra 3 százalékos reálhozammal számol a modell.

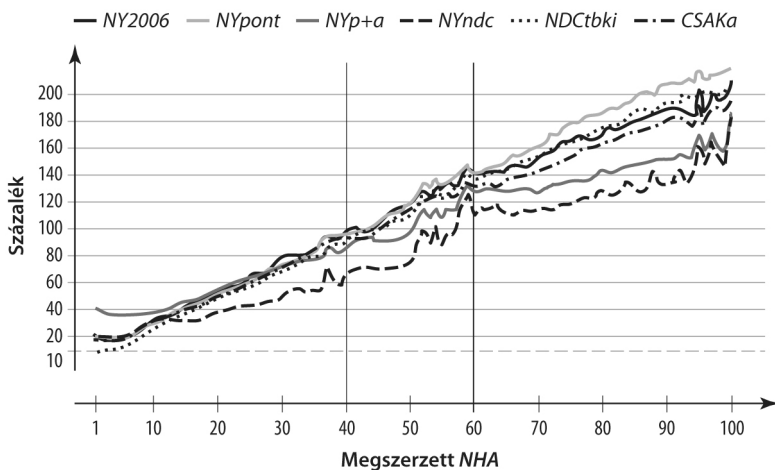
4. ábra

Az előbb említett egyetlen kivétel, ahol az összkép más, a névleges egyéni számlás (NDC) rendszer, amely a kerekasztal modellezési keretei között a nyugdíjrendszer további adóssággenerálásának megfékezését a relatív nyugdíjszintek csökkentésével valósítja meg. Ezt általánosítva is értelmezhetjük: egy olyan rendszer, amely nem vesz igénybe költségvetési támogatást, hasonló nyugdíjba vonulási korprofilok mellett ennyivel alacsonyabb nyugdíjakat képes átlagosan fizetni.

A 60 éves korig megszerzett NHA-k függvényében kimutatott, 68 éves korban fennálló teljes relatív nyugdíjszint alakulása azt mutatja: minden paradigma többé-kevésbé követi azt az elvet, hogy aki több jogosultságot szerez, annak több lesz a nyugdíja. Vannak olyan megközelítések (leginkább a mindenkinek alapnyugdíjat is biztosító opció), amelyben több az átcsoportosítás és kisebb az ösztönző linearitás, míg más paradigmák egyértelműbben lineárisak, de az összkép hasonló: 20-30 NHA alatt a nyugdíjak a nettó átlagkeresetek legfeljebb 40-50 százalékát érik el, és a munkaerőpiacról leginkább kiszorulóknak a nyugdíja a legtöbb változatban rendkívül alacsony. Korábban láttuk, hogy a népesség 60-70 százaléka 20-30 NHA alatt helyezkedik el. A magas (már 40 vagy azt meghaladó) NHA-k magas, a nettó átlagkeresetet elérő vagy meghaladó nyugdíjakhoz vezetnek, de arányuk kevesebb, mint a majdani nyugdíjasok egyötöde. Tegyük hozzá, hogy amikor „magas” nyugdíjról beszélünk, a mai nettó átlagkeresetnek megfelelő összeg körülbelül havi 450 euró (a jelenlegi árfolyamon körülbelül 120 000 Ft), ami minden, csak nem magas.

**A teljes relatív nyugdíj* (nulladik, első és második pillér)
68 éves korban, a 60 éves korig szerzett NHA szerint**

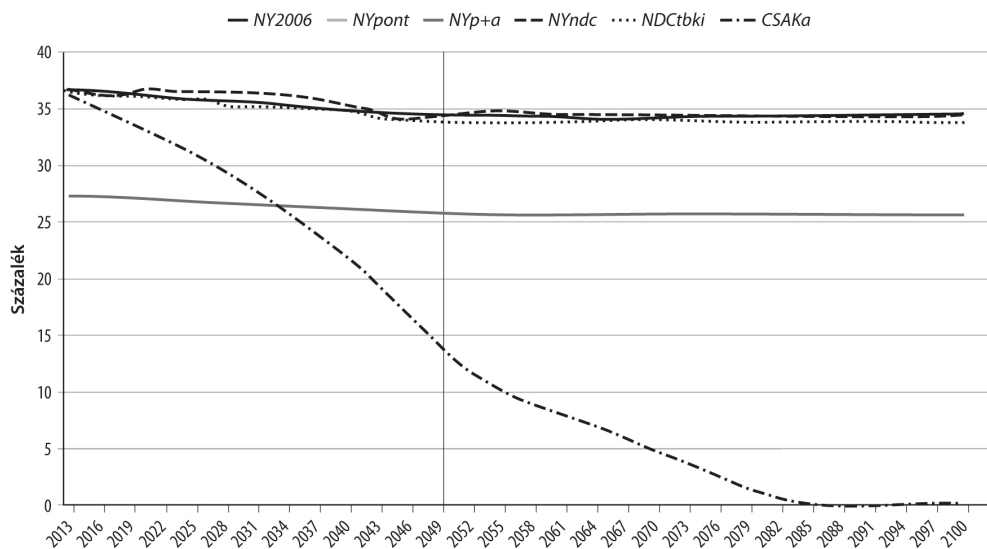
* Relatív nyugdíj: nyugdíj az adott év nettó átlagkeresetének százalékában

Ahhoz, hogy értelmezni tudjuk a relatív nyugdíjakról, azaz a kifizetésekről bemutatott képet, együttesen kell vizsgálnunk a rendszer forrásaival: a járulékbefizetésekkel, illetve a költségvetési támogatással. A modellezés során a járulékszintet a maihoz képest alapvetően nem módosítottuk. Ezalól kivétel az az eset, amikor a nyugdíjnak átlagosan közel a felét egy rezidensi jogon járó alapnyugdíj adná, amelyeknek a fedezetül általános adóbevételek szolgálnának, és így a járulékszint csökkenne. Eltér az az eset is, amelynek célja hosszú távon a kötelezésre alapuló rendszer fokozatos kivezetése úgy, hogy kizárólag egy alapnyugdíjat tartana fenn – ebben az opcióban fokozatosan megszűnnek a járulékfizetők. A legtöbb esetben azonban a korábban bemutatott relatív nyugdíjpályákhoz a mai járulékszintek kapcsolódnak.

6. ábra

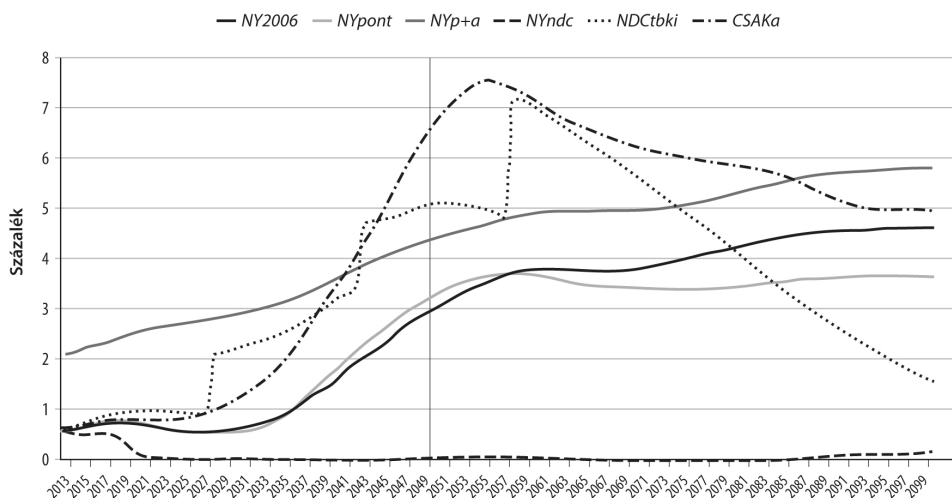
**A beszedett járulékok (rokkantnyugdíjjal együtt)
és befizetett tagdíjak összege a teljes bértömeg százalékában**

A másik fontos kérdés az, hogy ha tudjuk, mennyi a relatív nyugdíj, és mennyi folyik be, ahhoz mennyi kiegészítő költségvetési támogatás szükséges. Ez nem kevés, az előttünk lévő két évtized kézen tarthatóbb szintjét követően ismét az éves GDP több százalékos hiányát láthatjuk. Van, ahol nagy átmeneti megugrás után ez csökken, de többségében jelentős szinten áll be. A fent leírtaknak megfelelően az NDC-rendszer az, amely nem termel többlethiányt.

7. ábra

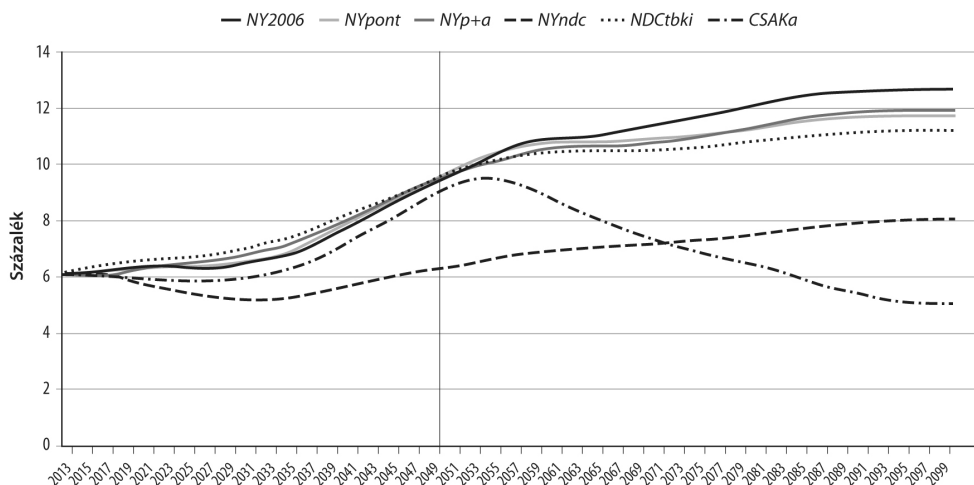
**A teljes költségvetési finanszírozás szerepe
a teljes öregségnyugdíj-kiadások finanszírozásában a különböző
paradigmák esetében (a GDP százalékában)**

Összességében a teljes nyugdíjkiadások mértéke a legtöbb változatban növekvő pályán van, és már az évszázad közepén a GDP mintegy 10 százalékát teszi ki.

8. ábra

A teljes öregségnyugdíj-kiadások a GDP százalékában

3. MI KÖVETKEZIK MINDEBBŐL?

Az összkép az, hogy az elfogadható szintű teljes átlagos relatív nyugdíjszint magas járulékulcsokba, és még így is magas hiányba kerül, miközben a nyugdíjrendszer kiadásai magasak, és ezzel együtt is sokan számíthatnak igen alacsony összegű nyugdíjakra.

A hatásvizsgálat eredményeihez három fontos kiegészítés tartozik.

- A 2009 nyarán kihirdetett változásokhoz képest ezek az előrebecslések még nem tartalmazzák a bejelentett korhatáremelést és indexálási változásokat (a 13. havi nyugdíj kivezetését azonban igen). Emiatt a nyugdíjszintek–járulékok–hiány hármásának összképe valamelyest kedvezőbb is lehet.
- A számítások nem tartalmazznak olyan visszacsatolásokat (pontos összefüggések és empiria hiányában), hogy egy áttekinthetőbb nyugdíjrendszer, amely azt ígéri, hogy a befizetésekkel szorosabb viszonyba kerülnek a kifizetések, önmagában mennyire emelné esetleg a befolyó járuléktömeget.
- Az előrebecslések paraméterei többnyire a jelenlegi helyzetből indulnak, azt vetítik előre. Ez részben azt jelenti – a korábban bemutatottak szerint –, hogy a foglalkoztatási helyzet a felsőoktatásban végzetek emelkedő arányával párhuzamosan javul, de egyéb jellemzőiben változatlan, másrészt pedig azt, hogy legalább a jelenlegi szinten megmarad a járulékfizetési képesség és készség. Más szavakkal, a nyugdíjrendszerrel szemben fennálló általános szkepszis ellenére, a modell magas járulékszintjei mellett sem romlik tovább a járulékfizetőktől érkező befizetések dinamikája. Noha egyes vélemények szerint az igen alacsony hazai aktivitási és foglalkoztatási helyzet csak jobbra fordulhat, nem elhanyagolható a veszélye annak sem, hogy az előrebecslések még így is inkább túl optimistának bizonyulnak.

A hosszú távú hatásokra vonatkozólag ugyan nem feltétlenül releváns jelzés, de mindenesetre figyelemre méltó, hogy a 2009–2010-es jelentős megszorítás a nyugdíjak terén (amely első lépésben, rövid távon a 13. havi nyugdíj kivezetésében érhető tetten) nem járt párhuzamos hiánycsökkenéssel. Ugyanis a még tovább csökkenő foglalkoztatás és a megtorpanó bérek a kiadáscsökkenéshez hasonló mértékű bevételelmaradáshoz vezettek. Miközben a világ egyidejűleg próbál talpra állni a drasztikus visszaesésből, egyáltalán nem tűnik nyilvánvalónak, hogy Magyarország ebben a versenyben mitől fog tudni érdemi foglalkoztatásbővülést elérni, mitől kezd el képződni az a hazai tőke, amely tömeges munkahelyteremtésre képes, és miért éppen ide özőnlene vissza a külföldi befektetők szűkösebbé vált tőkéje. A talpra állás megteremtése nem lehetetlen, de megfontolt, sikeres gazdaságpolitikát igényel. A veszély tehát az, hogy a kiadások csökkentése esetleg hosszú távon sem abba a hiánymérséklésbe megy át, amit várnak tőle.

Ezért, amikor az öngondoskodás szerepéről kezdünk morfondírozni az alábbiakban, három fő kérdésre keressük a választ.

1. Mi az egyéni előtakarékoság stratégiai szerepe akkor, ha tartunk tőle, hogy az idealizált nyugdíjszintek a foglalkoztatási háttér, a kapcsolódó járulék- és hiányszintek, valamint a gazdaság szereplőinek viselkedési mintái miatt nem feltétlenül tarthatók?

2. Hogyan próbáljuk kezelni a várható nyugdíjszintek közötti szóródást, különösen a sok igen szegény jövőbeli nyugdíjast?
3. Mindebből mi következik az intézményekre, szabályozásra és ösztönzésre nézve?

3.1. Egy számpélda

A további gondolkozás elősegítésére vegyünk ezen a ponton egy leegyszerűsített számpéldát. Próbáljuk megválaszolni azt a kérdést, hogy ha havi 20 000 Ft nyugdíj-kiegészítést kívánunk elérni (reálértéken), azaz az átlagos nyugdíjakhoz képest a helyettesítést 20-25 százalékkal meg kívánjuk növelni, milyen teendőink lehetnek. Először nézzük meg azt a helyzetet, hogy a gondos és előrelátó szülők gyermekük megszületésének napjától folyamatosan félretesznek reálértéken változatlan összeget, amit majd ő folytat a maga számára felnőtt korában. A leegyszerűsített példánkban 60 év felhalmozási, majd 20 év lehívási időszak szerepel, ez utóbbiban havi 20 000 Ft reálértékű összegekkel.

A kamatos kamat hatalmasan erős. Ha óvatosan úgy számolunk, hogy a 60 éves felhalmozási időszak alatt reálhozamunk átlagosan csak évi 3%, míg a lehívási időszakban 0% (azaz csak az inflációt követjük), akkor is elegendő havi 2400 Ft, azaz napi 80 Ft félretétele az első naptól kezdve! Egy ennél bátrabb számítással – 5%-os éves átlagos reálhozam mellett a felhalmozási és 3% átlagos reálhozammal a lehívási időszakban – ugyanez az összeg nem éri el a havi 840, a napi 28 Ft-ot sem.

Látjuk tehát, hogy havi ezer-kétezer mai értékű forintot félretéve, a szülő gyermekének, majd ő önmagának biztosíthat az átlagnyugdíjakhoz képest nem elhanyagolható kiegészítést. El szoktuk mondani, hogy minél később kezd az ember ráébredni az előtakarékoság fontosságára, annál nehezebb lesz. Ugyanezt a leegyszerűsített számpéldát úgy elvégezve, hogy az egyén csak 40 évesen kezd félrerakni magának öregkorára (amikor már a lakása megvan, gyermekei kezdenek kirepülni), az összkép gyökeresen eltérő. Óvatosabb számítással 14 700, de agresszívebb tervezéssel is több mint 8900 Ft a havonta félreteendő összeg. A különbség 6-10-szeres.

4. ÖNGONDOSKODÁS – ÁLLAM, MUNKÁLTATÓ, PÉNZÜGYI KÖZVETÍTŐK

Az állam az elmúlt húsz évben nem volt képes kialakítani azt, hogy igazából mit is gondol az egész „öngondoskodási” kérdésről, hogyan kívánja kezelni, támogatni. A kedvezményrendszer gyakran változik, nem is mindig konzekvensen. Néha egyes termékcsoportok vagy szolgáltatótípusok kerülnek előnyösebb helyzetbe, a pillanatnyi érdek és a lobbierő sem kevésbé befolyásolja ezeket. Ennek is – bár nyilván nem csak ennek – köszönhetően, sem a végfelhasználó ügyfelek, sem a pénzügyi közvetítő szolgáltatók nemigen képesek stratégiai megközelítésben kezelni az előtakarékoságot.

Márpedig a korábban leírtakból egyértelműen következik, hogy az öngondoskodásnak nagyobb szerephez kell jutnia a jövőben, mivel a mai rendszer szét fogja feszíteni a kereteit. Előbb-utóbb nem lesz mód akkora méretű központi rendszert fenntartani, amely az elvonások szintjét is elfogadható, elviselhető szinten tartja, és a nyugdíjak is elegendő mértékűek

mind átlagosan, mind többségükben. Ezért az államnak elemi érdeke, hogy előrelépés történjen ezen a területen.

Vegyük sorra azokat az érveket, amelyek azt indokolják hogy miért nem takarít meg ma öreg napjaira a magyar:

1. A legtöbb esetben nincs miből – a napi szükségletek fogyasztása mellett nem marad.
2. Nem látja szükségét: az állam mindig megoldja a problémákat, és úgysem fogja hagyni nagy tömegben érdemi szintű nyugdíj nélkül az időseket, kerül, amibe kerül.
3. Alacsony a pénzügyi kultúra.
4. Nincs hit a hosszú távú intézményekben, abban, hogy a befektetett, félretett megtakarítások nem vesztik el az értéküket az évtizedek alatt.

A fenti felsorolásból is látható, hogy az államnak sokféle és gyakran nehezen megoldható feladata adódik:

1. Meg kell teremteni a lehetőséget az öngondoskodásra. Kisebb elvonásokra van szükség, több pénzt kellene az emberek zsebében hagyni. Ez távolról sem csak nyugdíjkérdés; az egész gazdaság talpra állításnak ez az egyik erősen szükséges, de messze nem elégséges feltétele. Nem véletlenül szoktuk azt mondani, hogy a nyugdíjrendszer problémáinak nagy részét a nyugdíjrendszeren kívül kell orvosolni.
2. Meg kell teremteni az igényt is az öngondoskodásra, felépíteni azt a hitelességet, hogy ha az állam megígéri, hogy valami nem lesz, akkor az nem is lesz. Az alacsonyabb elvonások értelemszerűen azt is jelentik, hogy ezek kevesebb ígérvényt is keletkeztethetnek – azaz például alacsonyabb nyugdíjjárulék-befizetésekből alacsonyabb központilag nyújtott nyugdíjszintek lesznek (még ha a változás nem is feltétlenül teljesen lineáris, az alacsonyabb járulékszintek egy jobban működő gazdaságban akár vezethetnek nagyobb járulékfizető képességhez és készséghez is). Ez még automatikusan nem orvosolja az állam azon hitelességi problémáját, hogy ha megígéri, hogy kevesebbet fizet majd, akkor valóban el is hiszik, és nem kényszerítik ki az érdekelt választó tömegek végül az ingyenebédnek látszó, állami megfélemlést. A várakozások, a viselkedési minták átállítása nem megy egyik napról a másikra, kell hozzá egy-két erős, kemény precedens, ahol az állam megteremti a hitelességét, és/vagy szükséges egy-két új generáció, amely részben már más elvárásokkal érkezik, illetve a saját bőrén tapasztalja meg a hitelességet.
3. Némileg hasonló a helyzet a pénzügyi kultúrával. Kell és lehet sokat harcolni azért, hogy az emberek értelmesebben, tudatosabban kezeljék pénzügyeiket, de az elmúlt húsz év megmutatta, hogy ez rendkívül lassú és nehéz meccs. Az iskolákba behatolva lehet ezt felgyorsítani; az erre vonatkozó, pozitív tapasztalatok az elmúlt évekből mindenképpen a programok felerősítését indokolják, és jóval nagyobb állami – nem csak pénzben mérhető – támogatást igényelnek és alapoznak meg.
4. Az államnak szabályozó és ellenőrző szerepkörében óriási feladata és felelőssége, hogy az intézményrendszer átláthatóan, megbízhatóan, hatékonyan és versenyszerűen működjék, hogy az ügyfelek ne gyanakvással forduljanak a kötelező roszhoz, a bankhoz, biztosítóhoz, alapkezelőhöz stb. Ki kell alakítani és következetesen fenntartani az intézményrendszert, szabályozókat, kedvezményeket. Elő kell segíteni és

kontrollálni a közvetítőrendszer működését jó törvényekkel és működőképes, hiteles felügyelettel, segíteni kell abban, hogy kialakuljon az emberek bizalma az intézmények több évtizedes működésében.

Egy olyan rendszer kialakítására van szükség, amelyben egyszerű, könnyen elérhető, olcsó tömegtermékek kerülhetnek az ügyfelek számláira. Ez az állam mellett a közvetítőrendszer érdeke is. Ha majd egyszer valaki megírja a pénzügyi közvetítői szektor első húsz évének történetét, érdekes lesz megfigyelni: vajon összességében megérte-e a piaci szereplőknek az, hogy a nyilvánosság, átláthatóság és a tisztességes ügyfél-tájékoztatás elvárásainak legfeljebb igencsak félszívűen feleltek meg?

Fontos feladat azt is elérni, hogy az öngondoskodás támogatásának célzása jobb legyen. Amint a számpéldában láttuk, ha kellően korán kezdjük, akár havi 2000 Ft reálértékű konzekvens megtakarítás is nagyon sokat számíthat. Ma is élnek köztünk igen sokan, akiknek ennyi tartaléka sem marad egy hónapban, és pontosan ők azok, akiknél – illetve, az ő gyerekeiknél – lenne a leginkább szükség egyébként az állami nyugdíj kiegészítésére. Éppen azok nem tudnak pár ezer forintot félretenni havonta, akiket ritkán jelentenek be olyan fizetésen, amelyből érdemi nyugdíj lesz, és az ő gyerekeik indulnak olyan családi háttérrel, amelyen az iskolarendszer már nemigen tud segíteni, újratermelve ugyanezt a helyzetet.

Velük szemben a ma már szűkülő támogatásokat éppen azok veszik igénybe, akik viszont képesek megtakarítani, és akiknek nyugdíja is lesz. Az a mintegy 1,3 millió önkéntes nyugdíjpénztári tag (illetve közülük a valódi befizetők, és nem az „alvó számlák” tulajdonosai) nagyjából azoknak a maradéka, akik a formális szektorban még mindig rendszeresen bejelentve, munkahellyel és munkahelyi támogatással bírnak – közalkalmazottak, nagyobb vállalatok, multik alkalmazottai, továbbá a nagyon tudatosak. Ők kapnak az amúgy is megszolgált állami nyugdíjuk mellé munkahelyi kiegészítő támogatást is, amely a munkáltatónak valamivel olcsóbb, mint a bér kifizetése.

A formális gazdaságban nem dolgozók, a minimálbéren bejelentett tömegek, a jellemző hazai kvv-k alkalmazottai vannak a legkevésbé lefedve, ők az egyéni megtakarítások hiánya mellett ilyenfajta munkáltatói támogatásban sem rendelkeznek. Eközben a skála másik végén azokat, akiknek módjában áll havi 55 000 Ft-ot félretenni az önkéntes pénztári és a nyugdíj-előtakarékosági számlájára (nyesz), azt azonnal havi 16 500 Ft-tal, 30 százalékkal hozammal honorálja az állam. Jól látható tehát, hogy az öngondoskodás támogatásában meglévő perverz újraelosztás azoknak kedvez a nyugdíj-kiegészítésben, akik jóval kevésbé lesznek erre rászorulva.

Ami ezen segíthetne például, az egy alacsony összegű kiegészítés (*matching fund*). A ma egyáltalán nem működő babakötvény-konstrukció helyett lehetne akár egy olyan számla, amelyre az állam minden egyes gyermek megszületésekor jóváír 24 000 Ft-ot, majd vállalja, hogy – csökkenő mértékben és egy nem magasan meghúzott plafon mellett – kiegészíti a szülő saját befizetéseit egy bizonyos életkorig. A számlán halmozódó összeg kizárólag nyugdíj-kiegészítésre vehető majd igénybe sok évtized múlva, viszont kamat- és árfolyamnyereség-adómentes. Egy ehhez hasonló konstrukció ötvözheti az elvárásokat: rászoktatja azok egy részét is kis összegek félretételére, akiktől ez ma teljesen távol áll (ha az egyén nem folytatja a befizetéseket gyermeke – vagy ha már felnőtt, a saját – számlájára, nem esik el az eddigiektől, de nem is fér hozzá nyugdíjig). Nem kerül sokba – szinte biztosan kalibrál-

ható úgy, hogy a mainál ne költsünk többet megtakarítástámogatásokra, kedvezményekre, de jobban célozzunk –, és támogatást csak egy bizonyos életkorig ad, viszont biztosítja a hosszú távú megtakarításokért cserébe az adómentességet.

Nem biztos persze, hogy éppen ez a legjobb struktúra. Ez egy gondolat kísérlet, amely pontosításra és kalibrálásra, és persze egyéb részletek, például a felmenő rendszerű bevezetés finomhangolására szorul. Inkább példának szántuk arra, hogy milyen szempontok mentén lenne érdemes végiggondolni az öngondoskodás-támogatás stratégiáját és eszközrendszerét.

4.1. Kis kitérő: a munkáltató

Habár azzal érvelünk, hogy azok szorulnak kevesebb támogatásra, akik biztosabb munkahellyel rendelkeznek, ez nem jelenti azt, hogy ne használjuk ki azt a lehetőséget, amelyet a munkáltatók képesek nyújtani. A munkahelyhez kötődő, önkéntes pénztárak adják ma is az előtakarékoság talán legfontosabb elemét – az aktívak egy szeletének. Érdemes lehet tehát fenntartani valamennyi előnyt, amellyel ennek a munkáltatói támogatásnak a működtetése jár, hogy a rendszer fenn is maradjon. Ennek számszerűsítését, kalibrálását a korábban leírtak szerint együtt, összehangoltan kell elvégezni a többi kedvezményével, annak érdekében, hogy mind az állami költségvállalás (elmaradt adóbevételek), mind a célzás pontossága megfelelő legyen.

Ugyanakkor más országok tapasztalata alapján megfontolás tárgyává lehet tenni egy olyan rendszert is, amelynél az újonnan belépő munkavállaló számára kifizetendő nettó bérből egy kis összeget automatikusan az alábbiakban bemutatandó *default* portfólióba utalnának át hosszú távú nyugdíj-előtakarékosági célra – hacsak az egyén nem kéri külön, hogy ez ne történjék. Mivel az átlagembert jellemzően erősen noszogatni kell arra is, hogy a saját érdekében lépjen, és általában nem túl tájékozott, a döntés ilyen megfordítása akár hasznos is lehet – persze, megfelelő tájékoztatás és áttekinthetőség esetén.

4.2. Egy koherens rendszer

A kedvezmények újragondolásának elengedhetetlen eleme, hogy azt követően ne maradjon az egységes logikának ellentmondó részlet, kibúvó. A hazai szabályozás az utóbbi egy évben már tétován elindult ebbe az irányba, de elég furcsa tánclépésekkel. Az eddig agyontámogatott biztosítások, amelyek ebből a szempontból az előző jó néhány év nyertesei voltak, most hirtelenjében kiestek a rostán. Az egyetlen valódi nyugdíjcélú, nyugdíjig tartó kiegészítő megtakarítási eszköz, a nyesz kis híján elvérzett; máig sem vagyok képes megérteni, hogy vajon miért merült fel ez a gondolat. Megszülettek úgynevezett „hosszú távú” (azaz három és öt évre szóló), új, részben vagy teljesen kamatmentes számlakonstrukciók. A korábbi évekhez képest – amikor mindenféle termékek, illetve szolgáltatótípusok igencsak sokféle adókedvezményeket élveztek, amelyek hol összehadhatók voltak, hol nem – ez már kevésbé zűrzavaros, de még mindig távol van a tökéletestől.

Ennek megfelelően a mi elképzelésünk szerint:

1. A nyugdíjcélú kiegészítő megtakarítás nyugdíjig tart. Ebből a szempontból az önkéntes nyugdíjpénztár sem megfelelő, tíz év után ugyanis részben, tíz plusz tíz év után teljesen ingyen kivehető az összeg, miközben a befizetéseket erősen támogatták, a megtakarítások pedig kamat- és árfolyamnyereség-adómentesen gyarapodtak.
2. A közvetlenül adható kedvezmények többségét meg kell szüntetni, és helyett a minden egyéb megtakarítást sújtó kamat- és árfolyamnyereség-adó elkerülhetősége (25%-os többlethozam!) a vonzerő. Az önkéntes pénztári és nyesz éves állami számlajóváírás helyett a korábban leírt alacsonyabb, korlátozottabb és kevésbé rosszul célzó matching fund lehet indokolható.
3. Mindenféle rövidebb, pár éves megtakarítás támogatása ehhez képest erősen kérdéses. Ha ezek ugyanolyan adómentességeket élvezhetnek, akkor senki nem fog 40 évre előtakarékoskodni. A kettő közötti összhangot úgy kell megteremteni, hogy ne essünk ismét abba a csapdába, amikor úgy akarunk plusz jutalmakat adni a hosszú távú megtakarítóknak, hogy az kap többletkedvezményt, aki nem nagyon szorul rá.
4. Ne szorítsuk be a nyugdíjcélú kiegészítő megtakarításokat a hazai eszközökbe. Ez rendkívül veszélyes játék, hiszen ezzel éppen hogy növeljük az egyénnek azt a kockázatát, hogy a nehezen félretett pénzének a hozadéka is teljes mértékben aszerint alakul: mi folyik ebben az országban, a gazdaságban és a társadalomban. Ha azért noszogatjuk erőteljesen az önkéntes megtakarítások irányába az embereket, mert tartunk tőle, hogy az állam – növekedési, foglalkoztatási, demográfiai okokból – gondban lesz, mire az ő nyugdíjukat fizetnie kell majd, akkor miért gondoljuk, hogy jó ötlet ennek az egyetlen országnak az eszközeibe kényszeríteni a kiegészítő megtakarításokat? Megfelelő (nagy) nemzetközi kockázatmegosztás nélkül az egész elképzelés félkarú óriás, fogatlan oroszlán.

4.3. Hogyan fektessünk be?

Ide kapcsolódik a következő fontos kérdés: szükség van egy bölcsen meghatározott, automatikus (*default*) portfólióra. A megtakarítók túlnyomó többsége, még ha lassacskán valamelyest javul is majd a pénzügyi kultúra, értelemszerűen rá lesz szorulva, hogy valaki segítsen, mi is a megfelelő eszközösszetétel. Ne feledjük, a számpéldában bemutatott feltételezéseink 60 éves átlag 3-5 százalékos reálhozamot tartalmaznak. Ezt egyoldalú, alacsony kockázatú, kizárólag bankbetétekre, pénzügyi eszközökre és kötvényekre alapuló, nem jól megosztott portfóliókkal nehezen fogjuk elérni. Egy másik feladat – erre az alábbiakban kitérünk – az olcsó, egyszerű és hatékony ügyfélkiszolgálás biztosítása.

A vagyonkezelési szakmában mindig is zajlott, és amíg a világ világ, zajlani is fog a vita az aktív vagyonkezelés hozzáadott értékének kérdéséről, az úgynevezett „alfa” (azaz rendkívül körmönfont elnevezéssel a többlethozam) megtalálási képességéről, és arról, hogy a kifizetett díjak utáni nettó hozam átlagosan jobb-e, mint a passzív vagyonkezelés, az indexkövetés eredménye. Mindkét oldal hívei cáfolhatatlan példákat tudnak felmutatni igazuk mellett. Az alapkezelésben eltöltött közel tizenöt – és a befektetési teljesítménymérés okta-

tásában töltött számos – év után az én véleményem megegyezik a klasszikusokéval: minden vagyongazdálkodó azt gondolja, hogy meg tudja verni a piacot, és minden ügyfél azt hiszi, hogy meg tudja találni azt a vagyongazdálkodót, aki megveri a piacot; legtöbbször persze mindkettő téved. Ez nyilván a hatékonyabb piacokon igaz elsősorban, de a mi szempontunkból most ezek számítanak, hiszen az előbb mondtuk ki, hogy a szűk és egyoldalú kitétségszerű portfóliók a hosszú távú megtakarítások szempontjából túlzott kockázattal járnának.

Valószínűleg tehát olyan olcsó eszközökből álló, globálisan jól megosztott *default* portfóliókat célszerű összeállítani, amelyekből optimális nettó reálhozam-megtérülést várhatunk el hosszú távon, míg az aktív vagyongazdálkodás mázát és a vagyongazdálkodásra kifizetett többletdíjakat minimalizálni érdemes. Ilyen olcsó és egyszerűen elérhető eszközök léteznek, ezek az ETF-ek, a tőzsdén nagy tételben kereskedett passzív indexalapok, amelyek a világ szinte minden országának, régiójának részvény-, kötvénypiacaira, devizáira, árukra és egyebekre kiterjednek.

Több évtizedre jól összeállítani egy *default* portfóliót persze nem egyszerű. Nem is lesz időben változatlan, habár túl gyakran nem kell változnia, azzal épp a lényegét veszíti el. De, hogy divatos szóval éljünk, a „megatrendeket” valahol érdemes integrálnia. Ma például nem tudjuk, hogy a következő évtizedek az Egyesült Államok és Ázsia küzdelmében végül hová helyezik a hangsúlyt, erről is naponta hallhatunk véleményeket. De erről és hasonló nagyságrendű kérdésekről érdemes elgondolkodni, mert különben a túl leegyszerűsített (pl. 70% MSCI Global – 30% MAXComposite) mintaportfóliók nem lesznek feltétlenül megfelelőek.

Fontos kérdés, hogy *ki* gondolkodjon el erről. Lehetőleg ne a magyar állam mondja meg, hogy szerinte mi a jó portfólióösszetétel. Nem dolga, és nem is ért hozzá. Viszont az sem biztos, hogy jó megoldás, ha ahány szolgáltató, annyi mintaportfólió. Mint ahogy oly sok minden más ebben az írásban, ez sem olyan kérdés, amelyen csak mi törjük a fejünket Magyarországon. A jó *default* portfólió kialakítása szerte a világban izgalmas feladat, és a kötelező (második) pillérben talán még inkább az lesz. Most nem térünk ki sem erre, sem arra a húsba vágó kérdésre, hogy akár a hazai magánnyugdíj-pénztári rendszer nem működne-e jobban egy alpból választható automatikus, olcsó és hatékony központi portfólióval.

Nyilván szerepet kell játszania a megközelítésben az életciklus-elméletnek is, annak, hogy fiatalabb korban még lehet és érdemes több kockázatot vállalni, ami csökkenhet a nyugdíjhoz közeledve. E téren is számtalan részprobléma merül fel (például az egyik legfontosabb: a nyugdíjba menetel napjára kell-e teljes biztonságú és likviditású eszközösszetétellel tervezni, vagy sok éves, folyamatos lehívásra optimalizálunk). Ugyancsak érdekes megközelítés a *target-date* alapok kérdése, amelyről a *Hitelintézeti Szemle* e havi összeállításában is olvashatunk *Vízkeleti Sándortól*.²

További rendkívül izgalmas, a következő években nyilván egyre inkább kutatott kérdés lesz, hogy a fejlett világ általános öregedésének hatása az eszközárzásokra miként befolyásolja a tőkésített rendszereket, a hosszú távú előtakarékosság optimális portfóliószervezetét. Vajon a fent említett „megatrendek” egyike lesz-e az, hogy a részvények uralma megtörik a demográfiai ciklusnak abban a részében, ahol fogy a megtakarítók utánpótlása? Az is ideartozó kérdés, hogy mit gondoljunk a világ azon részeiről, ahol a demográfiai átmenet más

2 VÍZKELETI SÁNDOR: Új befektetési irányzatok a nyugdíjpénztárak számára: az életciklusalapok előretörése, 174–186. o.

fázisban tart, mint a fejlett világban, ugyanakkor a tőkepiacok (vagy akár a jogrendszerek) is egészen más jellemzőkkel bírnak.

Egy-két ország már elkezdett morfondírozni azon, miként lehetne kialakítani a „bölesek tanácsát”, amely segítene meghatározni ezt a portfólióösszetételt. Sokféle változata elképzelhető, de nyilván olyan független testületnek kell lennie, amely a piac és az akadémia tudására, véleményére képes építeni, ugyanakkor a politika, az állam semmi módon nem befolyásolhatja. Nem egyszerű kérdés ez, amelyet nem is próbálunk most megoldani.

Végezetül fontos megemlíteni, hogy természetesen nem csak a *default* portfóliót lehet választani – ez csak segítség a többségnek –, mindenki úgy takarít meg, ahogy akar és tud. Ebből a szempontból a termékek és szolgáltatások sokszínűségének is tere nyílik, aktívan kezelt befektetési alapoknak épp úgy, mint akár az aktív portfóliókezelésnek. Nyilván a már meglévő, működő intézményi formákat sem kell felrúgni, az önkéntes nyugdíjpénztár remark eszköz az előtakarékosagra – azzal, hogy valóban nyugdíjig felhalmozó eszközzé kell alakítani, az ösztönzőrendszert pedig a korábban leírtak szerint célszerű lehet újragondolni.

4.4. A pénzügyi közvetítők

Végül nézzük meg, hogy a pénzügyi közvetítői szektornak az öngondoskodás területén milyen feladata és felelőssége van, és miért jó ez neki. Az állammal kapcsolatban korábban már összefoglaltuk a teendőket, s annak negyedik pontjában (az intézményrendszer, szabályozók és kedvezmények kialakítása és fenntartása, a felügyelet ellátása) kapcsolódik össze az állam mint szabályozó és ellenőrző, illetve a pénzügyi közvetítő rendszer mint végrehajtó szerepe és felelőssége. Senki nem kívánja, hogy a bankok, biztosítók, alapkezelők és egyéb közvetítők kizárólag társadalmi felelősségvállalásból álljanak egy stratégiaileg felépített öngondoskodási rendszer mellé (habár pusztán CSR³-szempontból is értelmesebb cél lehet a jövő szegény nyugdíjasai problémájának és így a társadalmi feszültségeknek a csökkentése, mint az, hogy az Aggteleki-cseppkőbarlangban a denevérek jobban érezzék magukat).

Egész biztosan kialakítható az a rendszer, amely a nagy volumen – kis haszon alapelve alapján kivételesen mindenkinek (egyénnek, szolgáltatónak, államnak) jó lehet. Érdekes, hogy Ausztriában például hosszú ideje működnek a megtakarítási programok, ahol havi rendszerességgel nem nagy összegeket fektetnek be hasonló logikájú előtakarékosági céllal. A hazai banki-alapkezelői szolgáltatóknak ezt a mai napig sem sikerült meghonosítani (pedig emlékeink szerint már tíz éve is ábrándoztunk erről), azok a havi díjas, rendszeres életbiztosítások pedig, amelyek leginkább emlékeztetnek a fenti példára, nem népszerűek, de nem is túlzottan olcsók.

Érdeke-e a pénzügyi közvetítői szektornak, hogy olyan új ügyfélszegmensek szokjanak oda hosszú távú megtakarítóként, amelyek eddig a közelükben sem jártak, vagy éppen csak problémát okoztak? Érdekes lehet-e az, hogy ezek az ügyfelek egy idő után a keresztértékesítések szempontjából is figyelembe vehetők legyenek? Megéri-e a szokásosnál egy fokkal kevésbé vastagon fogni a ceruzát az árazásnál, és egyszerű alapszolgáltatásokat (például passzív tömegalapok számlára helyezését) nem túl terhelő többletjutalék mellett nyújtani?

3 CSR: corporate social responsibility – a vállalatok társadalmi felelősségvállalása

Érdemes-e megpróbálni azt, hogy fenntartsák, erősítsék a „nyitott architektúrát”, és nem csak saját termékekkel elárasztani az ügyfeleket?

Az államot feszíti az a felismerés (vagy legalább illene, hogy feszítse), hogy ki kell alakítania az öngondoskodás megbízható és optimális intézményrendszerét a későbbi problémák enyhítésére. Ebben elengedhetetlen szövetségese a pénzügyi közvetítői rendszer. Ugyanakkor csak akkor lesz hajlandó a lépéseket megtenni és a rendszert átszabni, ha a szolgáltatók nyitottságról és önmegtartóztatásról tesznek tanúbizonyságot, megértve, hogy így hosszabb távon valóban mindenki jól jár. A korábbi számpéldához képzeljük oda azt a különbséget, amelyet a szolgáltatók által eltett többlet fél-egy százalék költség jelenthet: az állam ezt nem fogja önként és dalolva szállítani a közvetítőrendszernek.

Úgy véljük, talán érdemes lenne, ha a szabályozó hatóságok és a piac szereplői közösen elkezdenék végiggondolni, van-e lehetőség egy ilyen irányú előrelépésre, és annak érdekében kinek milyen teendői vannak, ki mit vár a másiktól. Hátha húsz év után elkezdhetnénk ezt a fontos területet is rendbe tenni.

Befejezésül még annyit, hogy ha mindez a szép álom megvalósul, és az egyén „tálcán kap” egy koherens, logikus és hatékony, öngondoskodást segítő intézmény- és kedvezményrendszer, akkor is marad még egy nem elhanyagolható feladata. A pénztártól való távozás után ugyanis már nincs reklamáció: ha mégsem tesz legalább erőfeszítéseket, hogy éljen a rendszer nyújtotta lehetőségekkel, akkor a végén ne legyen nagyon meglepve. Egy hiteles állam – és a társadalom felelős többsége – ilyenkor legfeljebb széttárhajtja a kezét.